

**Методичні рекомендації щодо проведення профорієнтаційної роботи у
навчальних закладах у 2017/2018 н.р.**

Мазуркевич Ірина Валеріївна,

методист відділу дистанційного навчання,

викладач кафедри природничо-математичних дисциплін та технологій

КВНЗ КОР «Академія неперервної освіти»;

Микитюк Людмила Володимирівна,

методист відділу виховної роботи та позашкільної освіти,

викладач кафедри дошкільної і початкової освіти та менеджменту КВНЗ КОР

«Академія неперервної освіти»;

Суткова Валентина Олександрівна,

завідувач бібліотеки КВНЗ КОР «Академія неперервної освіти»;

Багдасарова Людмила Віталіївна,

методист відділу практичної психології і соціальної роботи

КВНЗ КОР «Академія неперервної освіти».

Життєва компетентність учня – уміння вчитися впродовж життя, визначена у Концепції нової української школи, передбачає формування вміння вибудовувати свою освітньо-професійну траєкторію.

Тому завдання профорієнтаційної роботи у сучасній школі полягає не тільки в ознайомленні учнів з професіями та правилами їх вибору, а й у вихованні спрямованості на самопізнання як основу професійного самовизначення; формування вміння аналізувати свої здібності, співставляти їх з вимогами конкретної професії, планувати власну траєкторію оволодіння професією, розвивати власні професійно важливі якості особистості.

Профорієнтаційна робота в навчальному закладі здійснюється з урахуванням Законів України «Про освіту, Про загальну середню освіту», «Про позашкільну освіту», Указів Президента України «Про Стратегію державної кадрової політики на 2012-2020 роки», Концепції державної системи професійної орієнтації населення (затверджено Постановою Кабінету Міністрів України № 842 від 17 вересня 2008 року), Концепції профільного навчання у старшій школі (затвердженої Наказом Міністерства освіти і науки України № 1456 від 21.10.2013 року), Положення про міжшкільний навчально-виробничий комбінат (затвердженого Наказом Міністерства освіти і науки України № 430 від 30.11.1993), Примірною положення про консультативний центр для батьків або осіб, які їх замінюють і дітей, які виховуються в умовах сім'ї (затвердженого Наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України № 714 від 30 червня 2011 року), Положення про психологічну службу системи освіти України (затвердженого Наказом Міністерства освіти України № 127 від 03.05.99), листа Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» «Про методичні рекомендації з питань організації виховної роботи у навчальних закладах у 2016/2017 навчальному році» № 2.1/10-1828 від 25.07.2016 року.

Профорієнтаційна робота проводиться із застосуванням особистісно зорієнтованого, діяльнісного та компетентнісного підходів до формування свідомого професійного самовизначення кожного учня.

Особистісно зорієнтований підхід до профорієнтаційної роботи забезпечує вивчення та врахування індивідуальних психофізіологічних особливостей школярів, їхніх інтересів і запитів та розвиток здібностей, необхідних для реалізації цих запитів.

Компетентнісний підхід забезпечує формування здатності будувати власну професійну траєкторію на основі знань про індивідуальні особливості, запити і можливості, потреби ринку праці у спеціалістах та вимогах професії до людини (професіографічної інформації).

Діяльнісний підхід спрямований на розвиток умінь і навичок учня застосовувати здобуті знання у практичних ситуаціях, пошук шляхів інтеграції до соціокультурного і природного середовища, адаптації до соціально-економічних перетворень та змін кон'юнктури ринку праці.

Компонентами профорієнтаційної роботи є професійне інформування, професійна діагностика, професійна консультація, професійний відбір, професійна адаптація.

Професійне інформування - ознайомлення школярів з різними професіями, з пов'язаним із ними змістом трудової діяльності, з вимогами, які ці професії ставлять перед людиною, а також з тим, де ними можна оволодіти. Завдяки цьому учні виявляють свої індивідуальні схильності, психофізіологічні можливості, формують вміння зіставити їх з вимогами професії, до якої вони мають інтерес і нахили, щоб прийняти правильне рішення про свою придатність до професійної діяльності в обраній галузі.

Роботу з професійного інформування в школі організують: класний керівник, педагог-організатор, соціальний педагог, учителі – предметники. Існує багато форм і методів професійного інформування учнів: екскурсії на виробництва, зустрічі з представниками різних професій, відвідування вищих навчальних закладів, організація диспутів та бесід з використанням ефективних освітніх технологій.

Важливою у цій роботі є заміна монологічних методів подання інформації діалоговими формами спілкування педагогічних працівників з учнями та учнів між собою, підвищення рівня самостійності учнів під час участі у профорієнтаційних заходах, у проектній діяльності.

Професійну діагностику та консультування проводить практичний психолог навчального закладу.

Систематична і злагоджена робота з професійної орієнтації учнівської молоді сприяє прогнозованим для молодої людини результатам **професійного відбору**.

Професійний відбір – система роботи, спрямована на надання допомоги учневі у визначенні й виборі конкретної професії на основі виявлення й оцінки його загальних і спеціальних здібностей, здатностей, інтересів, потреб і об'єктивних умов професійної підготовки і працевлаштування.

На цьому етапі Важливу роль відіграє організація застосування практичних занять на виробництвах: на базі навчально-виробничих комбінатів, професійно-технічних училищ, та ін. Це створить сприятливі умови для подальшої професійної

адаптації, тобто, процесу пристосування молоді до професійної діяльності, її умов; досягнення бажаної продуктивності праці й відповідності між професійними намірами, інтересами, якостями особистості та вимогами до діяльності.

Професійний відбір здійснюють профільна школа, вищі навчальні заклади, установи, які приймають випускників на роботу.

У Положенні про професійну орієнтацію молоді, яка навчається, Затвердженому спільним наказом Міністерства освіти України, Міністерства праці України і Міністерства у справах молоді і спорту України від 2 червня 1995 року № 159/30/1526 визначено такі *етапи профорієнтаційної роботи* зі школярами різного віку:

а) **початковий (пропедевтичний) етап (1-4 класи)**. Метою його є ознайомлення дітей у процесі навчальної, позакласної та позашкільної роботи з найпоширенішими професіями, виховання позитивного ставлення до різних видів трудової та професійної діяльності, інтересу до пізнання своєї особистості, формування початкових загальнотрудових умінь і навичок, здатності до взаємодії з іншими особами в процесі діяльності. Результатом цієї роботи має бути сформоване у молодших школярів ставлення до себе, суспільства і професійної діяльності;

б) **пізнавально-пошуковий етап (5-7 класи)**. Передбачає формування ціннісних орієнтацій, мотивації самопізнання, установки на власну активність у професійному самовизначенні та оволодінні професійною діяльністю, а також систематичне ознайомлення з професіями у навчально-виховному процесі. Не менш важливими є формування умінь самооцінки, самоаналізу з метою усвідомлення власної професійної спрямованості, консультування щодо вибору профілю подальшої освіти, форм трудової підготовки. Оптимальним результатом є вибір напрямку (профілю) навчання;

в) **базовий (визначальний) (8-9, 8-11 класи) етап**. Робота на цьому етапі полягає у вивченні наукових основ вибору професії, її класифікаційних ознак, вимог професій до людини, основних професійно важливих якостей, правил вибору професії. Старшокласники мають оволодіти методиками самопізнання, самооцінки, розвивати індивідуальні професійно важливі якості, формувати вміння зіставляти необхідні для здобуття конкретної професії вимоги з власними можливостями та кон'юнктурою ринку праці. Завданням школи є створення умов для випробування можливостей учнів у різних видах трудової діяльності (консультації щодо вибору професії та навчального закладу, професійний відбір). Про досягнення очікуваних результатів свідчать сформованість особистісно значущого сенсу вибору професії, певної професійної спрямованості, професійне самовизначення учнів, їх готовність до зміни професійної спрямованості, переорієнтації на суміжні професії, на інші види діяльності відповідно до своїх індивідуальних особливостей та результатів профвідбору.

Профорієнтаційна робота в навчальному закладі має бути системною. Тому діяльність педагогічного колективу повинна бути злагодженою і керованою. Так, координатором профорієнтації є **заступник директора з виховної (або навчально-виховної) роботи**, функціями якого є:

- вироблення стратегії взаємодії суб'єктів, відповідальних за педагогічну підтримку самовизначення школярів;

- налагодження зв'язків загальноосвітнього закладу з соціальними службами, громадськими організаціями, центрами зайнятості населення, які впливають на самовизначення учнів основної та старшої школи;
- планування роботи педагогічного колективу з формування готовності учнів до профільного та професійного самовизначення;
- здійснення аналізу і корекції діяльності педагогічного колективу (консультації вчителів-предметників, класних керівників щодо організації системи навчально-виховної роботи, спрямованої на самовизначення учнів);
- проведення педагогічних рад з проблеми профільного та професійного самовизначення старшокласників;
- організація літньої учнівської трудової практики;
- організація участі обдарованих дітей у предметних олімпіадах різного рівня;
- організація системи підвищення кваліфікації класних керівників (тьюторів, коучів, кураторів), вчителів-предметників, шкільного психолога з проблеми професійного самовизначення учнів;
- організація занять учнів у мережі допрофільної підготовки та профільного навчання;
- здійснення адміністрацією навчального закладу контролю роботи класних керівників (тьюторів, коучів, кураторів), вчителів-предметників, шкільної психологічної служби з проблеми профільного та професійного самовизначення учнів.

Керуючись концепцією профорієнтаційної роботи, освітньою програмою і планом виховної роботи школи, та враховуючи рекомендації заступника директора з (або навчально-виховної) виховної роботи, усі члени педагогічного колективу виконують певні функції.

Класний керівник:

- складає план педагогічної підтримки професійного самовизначення учнів з урахуванням різноманітних форм, методів, засобів, які активізують пізнавальну та творчу активність школярів;
- організовує індивідуальні та групові профорієнтаційні бесіди, диспути, конференції;
- проводить педагогічні спостереження професійних схильностей учнів (дані спостережень, анкет, тестів фіксуються в індивідуальній карті учня);
- допомагає учням проектувати індивідуальну освітню траєкторію, моделювати варіанти профільного навчання та професійного становлення, здійснювати аналіз власних досягнень, складати власне портфоліо;
- надає допомогу шкільному психологу в проведенні анкетування учнів і їх батьків із вказаної проблеми;
- проводить батьківські збори з проблеми формування готовності учнів до профільного та професійного самовизначення;

Класним керівникам 9-11 класів пропонуємо познайомити учнів з професіограмами. Заохочувати використовувати їх для професійного самовизначення. Із сучасним розвитком інформаційно-комунікаційних технологій професіограми стали доступними для кожного, їх складання можливе у режимі оп-

line. Рекомендуємо познайомитися з порталом професійного консультування <http://profi.org.ua/>, де, крім професіограм, користувачам пропонують професійно зорієнтовані тести, рейтинги професій, поради психолога та інші матеріали.

Робота класного керівника тісно пов'язана з роботою педагога-організатора.

Педагог-організатор:

- організовує відвідування учнями днів відкритих дверей у вузах та середніх професійних навчальних закладах;

- організовує тематичні та комплексні екскурсії учнів на підприємства, на профорієнтаційні заходи до регіонального центру зайнятості;

- організовує зустрічі учнів з випускниками школи – студентами вузів, середніх професійних навчальних закладів та представниками різних професій;

- разом із класними керівниками проводить виховні заходи профорієнтаційного спрямування.

Для проведення виховних заходів пропонуємо таку тематику:

1-4 класи

- «Цінуймо працю інших»
- «Професії країни мистецтв»
- «Двоє братів – Умійко та Невмійко»
- «Землю сонце прикрашає, а людину – праця»
- «Калейдоскоп професій»
- «Усі професії потрібні, усі професії важливі ...».
- «Професії здоров'я»
- «Професії мужніх людей»
- «Професії настрою»
- «Цікавий світ професій»
- «Професії моїх батьків»
- «Цікаві факти про різні професії»
- «Я і світ професій»
- «Мої мрії про майбутнє»
- «Цінуймо працю інших»
- «Всі професії хороші – обирай на смак»
- «Підприємства нашого міста (селища)»
- «Подорож у світ професій»
- «Відгадай професію»

5-7 класи

- «Професії від «А» до «Я»
- «Професії мого роду»
- «Професії роду й народу»
- «Місто веселих майстрів»
- «Багато треба знати, щоб професіоналом стати»
- «Усі професії важливі, обирай свою»
- «Професії минулого, сучасного та майбутнього»
- «Щоб інших учити, потрібно самому вміти»

- «Невідомі професії відомих людей»
- «Трудова біографія моєї родини»
- «Маловідомі професії»
- «Історія речей, які тебе оточують»
- «Профорієнтаційний щоденник школяра»
- «Презентація професій»

8-9 класи

- «Формула вибору професії: можу + хочу + треба»
- «Освіта – шлях до майбутньої професії»
- «Таємниця майстерності»
- «Що я знаю про майбутню професію?»
- «Мої здібності. Як обрати професію»
- «Як не помилитися у виборі професії?»
- «Світ професій: праця та покликання»
- «Освіта і професія»
- «Твій вибір – життєвий успіх»
- «Ти і ринок праці»
- «Ярмарок професій»
- «Професії майбутнього»
- «Інтереси та їх роль у виборі професії»
- «Моя професія – моє покликання»
- «Орієнтир у нових професіях»
- «Фах, професія, спеціальність»
- «Здоров'я і вибір професії»
- «Тисяча і одна дорога»
- «Кроки до професії»

10-11 класи

- «Сучасні мрії молодих»
- «Із ста доріг – одна моя»
- «Як обрати «свою» професію – таємниця майстерності»
- «Сьогодні старшокласник – завтра студент»
- «Від мрії до професії»
- «Освіта – шлях до майбутньої професії»
- «Сузір'я робітничих професій»
- «Здібності людини і професії»
- «Мій вибір – життєвий успіх»
- «Я обираю своє майбутнє»
- «Дороги, які ми обираємо»
- «Успішний вибір»
- «Найпопулярніші та найпрестижніші професії. Трудова міграція»
- «Складові успішного вибору»
- «Корпоративні традиції. Вміння працювати в команді»
- «Трудова дисципліна та трудова етика»

- «Формула успіху. Вміння розставляти пріоритети»
- «Робоче місце та сучасні технології»
- «Мікроклімат у команді та кар'єрні перспективи»
- «Резюме. Співбесіда з працевлаштування»
- «Я обираю своє майбутнє!»
- «Як бути затребуваним у своїй професії»
- Риси та якості майбутнього фахівця»

Відповідно до Листа ДНУ Інститут модернізації змісту освіти» № 2.1/10-1828 від 25.07.2016 «Про методичні рекомендації з питань організації виховної роботи у навчальних закладах у 2016/2017 навчальному році» змістом сучасної профорієнтаційної роботи у загальноосвітніх навчальних закладах має бути: формування в учнів ставлення до себе як суб'єкта майбутньої професійної діяльності, усвідомлення своєї індивідуальної неповторності, відповідальності та впевненості у досягненні майбутнього професійного успіху; активізація процесів самопізнання, самооцінки та актуалізація потреби у самовдосконаленні; формування системи знань учнів про специфіку профільного навчання як першого кроку до оволодіння обраною професією (для 8-9 класів), стратегію і тактику реалізації визначених напрямів власного кар'єрного зростання у майбутньому; ознайомлення учнів із способами і прийомами прийняття обґрунтованих рішень про вибір майбутнього профілю навчання і майбутньої професії, забезпечення їх практичним досвідом пошуку необхідної інформації для розробки або ж удосконалення індивідуальної освітньої траєкторії та стратегії професійного зростання у майбутньому.

Основою для узагальнення учнем здобутих знань, необхідних для професійного самовизначення, є курси профорієнтаційного спрямування. Міністерством освіти і науки України надано гриф навчальним програмам курсів за вибором «Людина і світ професій» (2014р.) для учнів 8-9 класів та «Побудова кар'єри» (2014р.), які розраховані на 9, 18, 35, 70 год. і рекомендовані до використання в загальноосвітніх навчальних закладах, ресурсних центрах освітніх округів, міжшкільних навчально-виробничих комбінатах, опорних школах територіальних об'єднань громадян у 8, 9, 10 та 11 класах за рахунок годин варіативної складової навчальних планів, курсів за вибором факультативів.

Вчителі-предметники:

- сприяють розвитку пізнавального інтересу, творчої спрямованості школярів засобами проектної діяльності, ділової гри, семінарів, конференцій, предметних тижнів, олімпіад, факультативів, конкурсів стінних газет та інших.
- забезпечують профорієнтаційну спрямованість уроків, формують в учнів загальноотрудові, професійно важливі навички;
- сприяють формуванню у школярів адекватної самооцінки;
- проводять спостереження з виявлення схильностей і здібностей учнів;
- адаптують навчальні програми факультативних курсів до профілю класу, особливостей учнів.

Наприклад, у навчальних програмах з предметів природничо-математичного циклу закладено можливість формування практичних навичок (вимірювальних, обчислювальних, лабораторних, графічних), необхідних для роботи на сучасному механізованому та автоматизованому виробництві. На уроках трудового навчання учні на політехнічній основі оволодівають системою техніко-технологічних та економічних знань, набувають умінь і навичок самостійної роботи з різними матеріалами, використовуючи з практичною метою інструменти, пристосування і прилади, в них формується сумлінне ставлення до процесу праці та її результатів. Усі ці якості мають безпосереднє значення для подальшої професійної орієнтації.

Важливу роль відіграють також факультативні курси, які орієнтують старшокласників на конкретну професію і забезпечують їх певним обсягом знань, умінь і навичок.

Бібліотекар:

- вивчає читацькі інтереси учнів і рекомендує їм літературу, що допомагає у виборі професії; організовує виставки книг про професії та читацькі диспути-конференції профорієнтаційного спрямування;

- узагальнює і систематизує методичні матеріали, довідкові дані про потреби регіону в кадрах та інші допоміжні матеріали (фотографії, вирізки, схеми, проспекти, програми, описи професій);

- влаштовує виставки літератури про професії різних галузей (машинобудування, транспорт, будівництво, мистецтво та ін.)

- сприяє формуванню у школярів адекватної самооцінки;

- надає педагогічну підтримку дітям в процесі їх професійного і життєвого самовизначення;

- здійснює консультації учнів з соціальних питань;

- надає допомогу класному керівнику в аналізі та оцінці соціальних факторів, що ускладнюють процес самовизначення школяра.

Шкільний психолог:

- вивчає професійні інтереси і схильності учнів, здійснює моніторинг їх готовності до профільного та професійного самовизначення через анкетування учнів та їх батьків;

- проводить тренінгових занять з профорієнтації учнів, бесіди, психологічне просвітництво для батьків і педагогів на тему професійного визначення;

- здійснює психологічні консультації з урахуванням вікових особливостей учнів;

- запрошує батьків учнів для виступів перед учнями про свою професію;

- надає допомогу класному керівнику в аналізі та оцінці інтересів і схильностей учнів;

- створює базу даних з професійної діагностики.

Шкільний психолог має добре орієнтуватися в особливостях ринку праці, пропозиціями вищих навчальних закладів, володіти навичками консультування і добре знати вживаний метод профорієнтації. Але й цього буває мало – в різних ситуаціях буває важливо підібрати необхідний підхід, який дасть оптимальний

результат. Вибір підходу залежить від запиту учня чи батьків, ситуації профорієнтації, кількості людей і т.д.

На сьогоднішній день практичний психолог в своїй роботі виділяє і використовує чотири підходи до профорієнтації :

- інформаційний;
- діагностико-консультаційний;
- розвиваючий;
- активізуючий.

• **Інформаційний підхід.** Його мета – забезпечення різноманітною достовірною інформацією про сучасні професії, навчальні заклади та організації, що надають робочі місця, про ринок праці і про те, як планувати свою кар'єру. Прикладами такого підходу є: освітні виставки, дні відкритих дверей, ярмарки вакансій, зустрічі з фахівцями, представниками різних вузів і організацій, презентації, семінари, присвячені профорієнтаційній тематиці; довідники, статті в ЗМІ, відеоматеріали; сайти, що містять інформацію про навчальні заклади, описи професій, корисні статті, рейтинги вузів і спеціальностей, огляди ринку праці, інтернет- форуми; пошукові системи в інтернеті – банки вакансій для шукачів та роботодавців.

• **Діагностико-консультаційний підхід** здійснюється з метою встановлення відповідності учня тому чи іншому виду діяльності шляхом зіставлення його індивідуальних особливостей і вимог до професій.

• Приклади: інтерв'ю - співбесіда та анкетування; профорієнтаційне і психологічне консультування; профорієнтаційні тести та комплекси тестування, що оцінюють потенціал обстежуваних і їх професійно важливі якості (компетенції).

• Цей підхід застосовується в профорієнтації для вибору профільного навчання, навчального закладу, професії, сфери діяльності, кар'єрного консультування тощо; також діагностично-консультаційні методи застосовуються для формування команди, дослідження ступеня задоволеності персоналу і т.п. У разі комп'ютерної діагностики максимальна результативність цього методу досягається завдяки індивідуальній консультації психолога за результатами тестування.

• **Розвиваючий підхід** має на меті - формування різних знань, умінь і навичок, необхідних для оволодіння тією чи іншою професією і успішного працевлаштування.

• **Активізуючий підхід** застосовується з метою формування внутрішньої готовності до самостійної та усвідомленої побудови свого професійного та життєвого шляху. Цей підхід, користується великою популярністю серед шкільних психологів, та розрахований на різні вікові категорії учнів. Основна його особливість полягає в тому, щоб шляхом використання елементів гри, нестандартних питань і провокацій викликати в учня інтерес до професійного самовизначення, по-новому поглянути на звичні явища, змусити замислитися про себе, про явні та приховані особливості професій, про життєві цінності і їх зв'язок з передбачуваним шляхом професійного розвитку.

• Приклади: активізуючі опитувальники («Будь готовий! », «За і проти » тощо); активізуючі карткові ігри («Профессьянс», «Хто? Що? Де ? »); активізуючі настільні

ігри («Або-Або», «Бізнес-сміття» тощо); системи прийняття рішень («Схема альтернативного вибору» тощо).

- До активізуючих підходів також можна віднести проходження практики, стажування тощо, в процесі яких людина може спробувати себе в кількох областях і вибрати найбільш відповідну.

- Таким чином, всі напрямки повинні бути системно представлені в комплексі профорієнтаційної роботи, в іншому випадку існує небезпека, що вибір буде зроблений недостатньо свідомо чи не буде зроблений зовсім.

Медичний працівник:

- використовуючи різноманітні форми, методи, засоби, сприяє формуванню у школярів установки на здоровий спосіб життя;

- проводить з учнями бесіди про взаємозв'язок успішності професійної кар'єри і здоров'я людини;

- надає консультації з проблеми впливу стану здоров'я на професійну кар'єру;

- надає допомогу класному керівнику, шкільному психологу та соціальному педагогу в аналізі траєкторії професійного самовизначення учнів.

Для організації профорієнтаційної роботи у навчальних закладах рекомендуємо використовувати таку літературу:

1. Белошицкий О. Социально-педагогические проблемы профориентации ученической молодежи / О. Белошицкий // Трудовое образование. – 2012. – № 4. – С. 46-51.
2. Білоцерковець І. Планета професій : творчий проект / І. Білоцерковець // Школа. – 2012. – № 7. – С. 78-80.
3. Близнюк Н. Профорієнтаційна робота у школі / Н. Близнюк // Завуч (Шкільний світ). – 2012. – № 15. – С. 34-46.
4. Богданова О. Н. Профессиональное самоопределение учащихся основной школы / О. Н. Богданова, И. В. Лаврентьева // Стандарты и мониторинг в образовании. – 2012. – № 6. – С. 32-35.
5. Бякова Н. В. Групповая профориентационная игра "Путь в профессию" / Н. В. Бякова // Воспитание школьников. – 2011. – № 1. – С. 49-56.
6. В мире перспективных профессий // Научно-методический журнал заместителя школы по научно-методической работе. – 2013. – № 1. – С. 127-128 ; № 2. – 2013. – С. 125-128 ; № 3. – С. 124-128 ; № 4. – С. 123-128.
7. Веленко А. Уроки профорієнтації в початковій школі : авторська розробка ігрових занять / А. Веленко // Психолог. – 2013. – № 11/12. – С. 101-107 ; 2012. – № 1. – С. 19-21.
8. Войцехівська Н. Обираємо професію : заняття для учнів 8 класів / Н. Войцехівська // Психолог. – 2012. – № 23. – С. 19-22.
9. Горбатюк І. А. Світ професій і твоє місце у ньому / І. А. Горбатюк // Позашкільна освіта. – 2013. – № 5. – С. 6-16.
10. Гузенко Л. В. Концептуальные основы развития и становления профессиональной ориентации в средней школе Германии на современном этапе / Л. В. Гузенко // Профильная школа. – 2013. – № 2. – С. 42-44.
11. Гуцан Л. А. Світ професій : метод. посіб. для вчителів / Л. А. Гуцан. – Київ : Педагогічна думка, 2008. – 86, [1] с.

12. Зайчук С. Ранній вибір майбутньої професії / С. Зайчук // Психолог. – 2012. – № 2. – С. 8-11.
13. Зубковская И. Б. Мотивационные факторы выбора профиля обучения учащимися общеобразовательных учреждений / И. Б. Зубковская, И. В. Лаврентьева // Профильная школа. – 2013. – № 3. – С. 57-60.
14. Гвардіон Н. Розум і краса врятують світ : година спілкування з профорієнтації / Н. Гвардіон // Позашкілля. – 2011. – № 4. – С. 31-32.
15. Доровських Л. Самовизначення старшокласників в умовах сучасного шкільного простору / Л. Доровських // Психолог. – 2013. – № 11/12. – С. 110-113.
16. Закатнов Д. О. Технології підготовки учнівської молоді до професійного самовизначення : монографія / Д. О. Закатнов ; НАПН України. Ін-т проф.-техн. освіти. – Київ : Педагогічна думка, 2012. – 158, [1] с.
17. Зотова О. Професійна орієнтація учнів у навчально-виховній діяльності сільських закладів освіти / О. Зотова // Рідна школа. – 2011. – № 12. – С. 54-59.
18. Зубатюк Н. Моніторинг якості профільної освіти та профорієнтаційної роботи / Н. Зубатюк // Школа. – 2012. – № 1. – С. 36-46.
19. Калошин В. Важливість Я-концепції у забезпеченні самовизначення учнів ПТНЗ / В. Калошин // Психолог. – 2013. – № 11/12. – С. 84-91.
20. Кидисюк Н. П. Ким стати? : дидактичні матеріали з профорієнтаційної роботи у 1-4 класах / Н. П. Кидисюк, Т. Б. Хомуленко. – Харків : Основа, 2012. – 143, [1] с. – (Бібліотека журналу «Початкове навчання та виховання»; вип. 12 (96)).
21. Клименко, В. Обираємо професію : курс гурткових занять / В. Клименко // Психолог. – 2012. – № 22. – С. 1-36. – Вкладка.
22. Коренькова О. Крок у майбутнє : профорієнтаційне заняття з елементами тренінгу / О. Коренькова // Психолог. – 2013. – № 11/12. – С. 108-109.
23. Косенко Н. Аукціон професій : тренінг / Н. Косенко // Сучасна школа України. – 2012. – № 12. – С. 86-87.
24. Лапій В. «Готуємо школярів до свідомого вибору професії...» // В. Лапій. – Педагогічна думка. – 2012. – № 4. – С. 35-37.
25. Лоцилова М. А. Профессиональное самоопределение школьников (на примере Великобритании) / М. А. Лоцилова // Профильная школа. – 2012. – № 5. – С. 15-23.
26. Лунченко Н. Вивчення професійної спрямованості старшокласників / Н. Лунченко // Заступник директора школи. – 2012. – № 12. – С. 43-54.
27. Мартинець Л. А. Проектна діяльність у професійному становленні особистості старшокласників / Л. А. Мартинець // Виховна робота в школі. – 2011. – № 4. – С. 42-55.
28. Мельник О. В. Зміст, форми та методи профконсультаційної роботи зі старшокласниками в процесі профільного навчання : наук.-метод. посіб. для вчителів / О. В. Мельник. – Київ : Педагогічна думка, 2008. – 54, [1] с.
29. Мерзлякова О. Л. Профорієнтація. Шпаргалка для вчителя / Олена Мерзлякова. – Київ : Шкільний світ, 2016. – 158, [1] с. – (Бібліотека «Шкільного світу»).

30. Методи психодіагностики у професійному самовизначенні молоді : метод. посіб. [для пед. працівників] / [авт.: О. В. Мельник, Л. С. Злочевська, Н. С. Гончар] ; НАПН України. Ін-т проф.-техн. освіти. – Київ : Педагогічна думка, 2012. – 109 с.
31. Миколаєнко А. Професійна орієнтація та професійне самовизначення учнів загальноосвітніх навчальних закладів / А. Миколаєнко, В. Герасимчук // Рідна школа. – 2012. – № 11. – С. 66-70.
32. Міщанін Н. Проблеми професійного самовизначення : перший крок у 8 класі з курсу «Людина і світ професій» / Н. Міщанін // Психолог. – 2012. – № 7. – С. 14-16.
33. Навігатор у світі професій : [профорієнтаційний напрям виховання] // Шкільна бібліотека. – 2013. – № 11/12. – С. 118-160.
34. Олійник О. Сімейне професійне консультування в системі загальної середньої освіти / О. Олійник // Заступник директора школи. – 2012. – № 12. – С. 37-42.
35. Панова Л. Г. Професійний навігатор : урок-гра / Л. Г. Панова // Класному керівнику. Усе для роботи. – 2012. – № 12. – С. 21-22.
36. Панова Л. Г. Світ професій : рольова гра «Башта» / Л. Г. Панова, О. Й. Благодірова // Шкільному психологу. Усе для роботи. – 2012. – № 11. – С. 26-27.
37. Петрище В. Обираю професію : структура програми / В. Петрище, М. Лемак // Психолог. – 2013. – № 11/12. – С. 92-96.
38. Петрище В. Обираю професію : структура програми для 8-10 класів / В. Петрище, М. Лемак // Психолог. – 2012. – № 12. – С. 35-39.
39. Повалій Л. В. Професійне самовизначення старшокласників : метод. рек. / Повалій Л. В., Мачуська І. М. – Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. – 51 с.
40. Професіограми і психограми професій педагогічного спрямування : метод. посіб. / [В. В. Синявський]. – Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. – 83 с.
41. Профорієнтаційна робота в школі // Позакласний час : Тематична вкладка. – 2015. – № 11. – С. 1-48.
42. Профорієнтаційна робота зі школярами в умовах профільного навчання : наук.-метод. посіб. для вчителів / [авт.: Мельник О. В., Уличний І. Л. ; за ред. О. В. Мельника]. – Київ : Педагогічна думка, 2008. – 126, [1] с.
43. Пчелинова В. В. Многоярусная классификация профессий и специальностей как основание профориентирования / В. В. Пчелинова // Практична психологія та соціальна робота. – 2012. – № 1. – С. 40-47.
44. Романова І. Система профорієнтаційної роботи в спеціальній школі-інтернаті / І. Романова, Н. Петаєва // Дефектолог. – 2013. – № 3. – С. 4-9.
45. Садоян І. А. Рання професійна орієнтація – актуальна проблема сьогодення / І. А. Садоян // Нива знань. – 2012. – № 4. – С. 57-60.
46. Сидоренко В. К. Вплив особливостей психологічних типів особистості на можливості вибору професії молодою людиною / В. К. Сидоренко // Трудова підготовка в сучасній школі. – 2013. – № 6. – С. 35-40.
47. Ситнікова Г. О. Обираємо професію – обираємо життя / Г. О. Ситнікова, Н. П. Біличенко // Класному керівнику. Усе для роботи. – 2012. – № 12. – С. 18-20.

48. Скутін А. О. Підготовка учнівської молоді до свідомого вибору професії на уроках трудового навчання у методичних поглядах Д. О. Тхоржевського / А. О. Скутін // Трудова підготовка в сучасній школі. – 2013. – № 6. – С. 11-15.
49. Ставецький В. Юрист – усе ще престижно, а вчитель – ні: формування свідомого підходу до вибору професій / В. Ставецький // Шкільний світ. – 2012. – № 3. – С. 4-5.
50. Титенко О. Людина для професії чи професія для людини? : година спілкування в 9 класі / О. Титенко // Завуч (Шкільний світ). – 2012. – № 15. – С. 47-49.
51. Ткаченко В. Вибір успішної професії : проект. Діяльність школи з реалізації проекту / В. Ткаченко, Л. Барсукова, С. Харитоновна // Завуч (Шкільний світ). – 2012. – № 15. – С. 4-8.
52. Ткаченко В. Психологічне дослідження учнів 9-10 класів на етапі профілізації (2011-2012 рр.) / В. Ткаченко, Л. Барсукова, С. Харитоновна // Завуч (Шкільний світ). – 2012. – № 15. – С. 9-12.
53. Туріщева Л. В. От уже ці сучасні професії / Л. В. Туріщева // Класному керівнику. Усе для роботи. – 2012. – № 11. – С. 53-55 ; Шкільному психологу. Усе для роботи. – 2012. – № 11. – С. 37-38.
54. Футерко Л. Моє професійне майбутнє : психологічний тренінг / Л. Футерко // Психолог. – 2013. – № 11/12. – С. 97-100.
55. Харитоновна С. Профорієнтація та психологія професійного вибору / С. Харитоновна // Завуч (Шкільний світ). – 2012. – № 15. – С. 19-33.
56. Хмелева-Токарева О. Сучасна шкільна профорієнтація / О. Хмелева-Токарева, І. Ткачук // Психолог. – 2012. – № 2. – С. 12-13.
57. Цікавий світ професій : розробки занять для учнів 3-4 класів / авт.-упоряд. Г. І. Білоус. – Харків : Основа, 2012. – 94, [2] с. – (Бібліотека журналу «Початкове навчання та виховання»; вип. 3 (99)).
58. Хромова О. Л. Методичні рекомендації. Робота школи з педагогічної підготовки батьків до професійного самовизначення старшокласників / О. Л. Хромова // Класний керівник. – 2013. – № 13/14. – С. 1-30.
59. Чернецька Л. О. У світі професій : виховний захід, 5-11 кл. / Л. О. Чернецька // Виховна робота в школі. – 2012. – № 11. – С. 19-25.
60. Чуприна С. А. Використання методу проектів у профорієнтаційній роботі / С. А. Чуприна // Трудове навчання в школі. – 2012. – № 23. – С. 21-23.
61. Шемчук С. Ділові (рольові) ігри в професійній орієнтації старшокласників / С. Шемчук // Трудове навчання. – 2013. – № 5. – С. 38-41.
62. Яланська С. Система профорієнтаційної роботи у навчальному закладі / С. Яланська // Психолог. – 2013. – № 11/12. – С. 80-83.